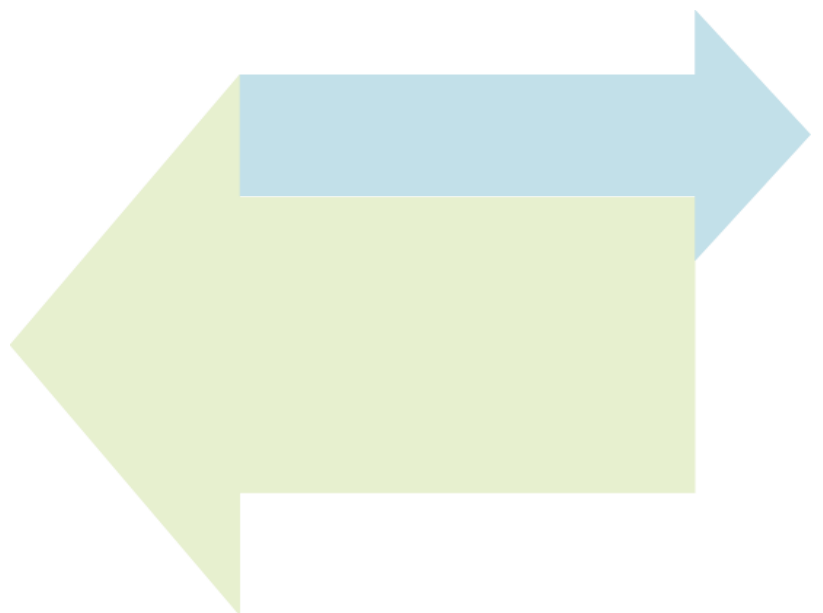

Fontänhusen – en samhällsekonomisk analys

Typfallsstudie; Göteborg, Motala och Örebro

2020-06-22

Jonas Huldt och Claes Malmquist

Innehållsförteckning

Inledning	4
Bakgrund	4
Payoffs uppdrag	4
Analysens syfte	4
Fontänhusen som ingår i denna typfallsstudie	4
Motala	4
Göteborg	5
Örebro.....	5
Beskrivning av metod	5
Några utgångspunkter kring samhällsekonomi	6
Social investering.....	6
Varför samhällsekonomisk analys?	7
Nyttan med att redovisa samhällsekonomiska effekter	7
Beskrivning av typfall	8
Typfall Motala Fontänhus	8
Utgångsläge - året innan personen blir medlem	8
Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem.....	8
Typfall 1: Medlemmen går vidare till arbete eller studier i någon form	8
Typfall 2: Medlemmen mår bättre, men kan inte försörja sig genom arbete	8
Typfall 3: Medlemmen är periodare, men de goda perioderna blir längre	9
Typfall 4: Ingen större förändring.....	9
Typfall Göteborg Fontänhus	9
Utgångsläge - året innan personen blir medlem	9
Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem.....	9
Typfall 1: Medlemmen går till studier	9
Typfall 2: Medlemmen går ut i arbete.....	10
Typfall 3: Medlemmen mår bättre men klarar inte arbete/studier, kan vara på väg mot arbete alt. arbetsträning.....	10
Typfall 4: Autism-grupp, ADHD m.m. (LLS)	10
Typfall 5: Äldre med sjukersättning	10
Typfall Örebro Fontänhus	10
Utgångsläge - året innan individen blir medlem	10
Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem.....	10
Typfall 1: Medlemmen går till studier	11
Typfall 2: Medlemmen går ut i arbete.....	11
Typfall 3: Medlemmen mår bättre men klarar inte arbete/studier, kan vara på väg mot arbete alt. arbetsträning, social återhämtning	11
Typfall 4: Medlemmen mår bättre, men är fortsatt beroende av vård – kroniker med kontinuerliga dippar	11
Samhällsekonomiskt resultat	12
Definition av viktiga nyckeltal	12
Samhällsekonomiska intäkter	13
Motala Fontänhus	13
Göteborg Fontänhus	14

Örebro Fontänhus.....	15
Lönsamhet	16
Motala Fontänhus	16
Göteborg Fontänhus	17
Örebro Fontänhus.....	17
Analys och sammanfattning.....	19
Intäkter	19
Lönsamhet	19
Avslutningsvis	20
Att gå vidare	20

Inledning

Bakgrund

Projekt Fler Fontänhus – Sveriges Fontänhus Riksförbund, nedan kallat SFR, har kontaktat Payoff för att undersöka möjligheterna att ta fram ett underlag som visar på värdet av den ekonomiska nytta som fontänhusens verksamhet kan bidra med i samhället.

Payoffs uppdrag

Vårt uppdrag är att med hjälp av typfall beräkna och redovisa den monetära nytta som kan skapas i samhället genom den verksamhet som fontänhusen bedriver. De tre typfallen bygger på underlag från tre fontänhus; Göteborg, Motala och Örebro. Underlag för beräkningarna bygger på kunskap från personal från de tre berörda fontänhusen, verksamhetsberättelser och övergripande statistik. Någon datainsamling på individnivå ingår inte i detta uppdrag.

Analysens syfte

Denna förstudie ska ses som ett diskussionsunderlag. Underlaget ska visa på resultat och effekter samt ligga till grund för dialog kring att starta nya Fontänhus och hur dessa ska kunna finansieras. I nästa steg finns en tanke om att på sikt genomföra en mer omfattande studie av fontänhusens verksamhet i Sverige. Om en sådan framtida studie genomförs kommer underlag att samlas in kring hur livssituationen faktiskt har förändrats för de medlemmar som i så fall ingår i studien.

Fontänhusen som ingår i denna typfallsstudie

Motala

- Motala Fontänhus är en ideell förening som startade 2012
- 122 inskrivna medlemmar
- Ca tio aktiva medlemmar som kommer regelbundet varje vecka
- En vanlig dag är det ca 15 medlemmar på plats
- Budget, ca 2,5 mkr
- Socialstyrelsen och Samordningsförbundet är största finansiärer.
- Är ca fyra anställda, varav två med lönebidrag

Göteborg

- Göteborg Fontänhus är en ideell förening som startade 1991 och blev Sveriges tredje Fontänhus
- 1051 medlemmar
- Aktiva är ca 350 st per månad
- 60 personer blev nya medlemmar under 2019
- Budget, ca 9 mkr
- Socialstyrelsen och Samordningsförbundet är största finansiärer
- Har en egen folkhögskola Gyllenhusets folkhögskola (Masthuggets folkhögskola)
- Aktiva är ca 350 st per månad

Örebro

- Örebro Fontänhus firar 30 år i år
- 450 inskrivna medlemmar
- Aktiva, ca 140 st under år 2019
- En vanlig dag är det i genomsnitt ca 25 medlemmar på plats
- Budget, ca 7 mkr
- Kommunen, regionen och staten är största finansiärer.

Beskrivning av metod

Den samhällsekonomiska analysen genomförs genom att jämföra livssituation för de olika Fontänhusens medlemmar innan de blir medlemmar i sina respektive Hus med livssituationen efter att de varit medlemmar en viss tid i sitt Hus. Med efter menar vi i normala fall (dvs i de allra flesta utvärderingar vi gjort) situationen när individen lämnar/skrivs ut från en insats. I detta fall när medlemmen i princip kvarstår som medlem livet ut bedömer vi, i samråd med uppdragsgivaren, att "insattiden" är tre år och att efter-läget sålunda påbörjas tre år efter att personen blivit antagen som medlem i Huset. Vid denna tidpunkt bedömer vi att medlemmarna nått ett stadium där de gjort mer eller mindre stora stegflyttningar mot en livssituation som kännetecknas av ökat självförtroende, bättre mående och att de i vissa fall även uppnått viss självförsörjning genom studier eller arbete.

De parametrar som följs upp och används som underlag för beräkningarna är hur medlemmarna i genomsnitt har försörjt sig i både före- som efterläget samt i vilken omfattning de har varit beroende av stöd från olika samhällsaktörer. Beräkningarna genomförs med Payoffs modell för samhällsekonomiska utvärderingar av sociala, arbetslivsinriktade projekt och insatser, NyttoSAM. NyttoSAM har använts i utvärderingar av ett mycket stort antal liknande projekt och insatser.

För att kunna beskriva hur medlemmarna i de tre Husen har påverkat samhällets ekonomi har vi valt att använda oss av den kunskap som personalen har om målgruppens problematik, Fontänhusens arbetsmetodik och vilka troliga resultat detta kan leda till för målgruppen. Denna kunskap har vi sammanställt i ett antal typfall.

Några utgångspunkter kring samhällsekonomi

Ett årligt utanförskap kostar samhället i genomsnitt cirka 600 000 kr per person och år¹. Det visar resultaten av de långt över hundra olika sociala insatser, som Payoff utvärderat samhällsekonomiskt sedan 2007. Kostnaderna för samhället utgörs av att deltagaren/individerna inte arbetar samt är i behov av mera vård- och handläggningsresurser än vad som normalt skulle varit fallet om personen försörjde sig själv och befann sig i ett arbete. Inom Payoff anser vi att samhällets resurser många gånger inte används på ett optimalt sätt för att förhindra och åtgärda utanförskap. Konsekvensen av detta är att alltför många människor hamnar i ett utanförskap som ofta tar lång tid att bryta. Några exempel på brister i samhällets oförmåga att arbeta rationellt inom sociala sektorn:

- Ingen enskild aktör har ansvar för utanförskapet och ser därför inte helheten. Staten, regionerna och kommunerna har ”bara” ansvar för sina respektive delar.
- Brist på helhetssyn skapar ”gråzoner” angående ansvar. Resultatet blir ”stuprörsagerande” inom respektive organisationer. Det behövs fler ”hängrännor”.
- Individer i åtgärder har ofta flera olika handlingsplaner, istället för en samordnad handlingsplan med tydliga mål.
- De flesta verksamheter inom sociala sektorn styrs och följs med fokus på kostnader under det aktuella budgetåret, dvs. kortsiktigt. Kunskap om vilka intäkter som skapas är ofta begränsad.
- Kostnadsfixering och kortsiktighet gör att sannolika, framtida intäkter och kostnadsreduceringar sällan beräknas eller synliggörs.

Social investering

Ovanstående situation och beskrivning innebär i praktiken att ingen enskild aktör har incitament för att ta ansvaret för ett utanförskap eller att satsa på främjande, förebyggande eller tidiga åtgärder. För att få en mer genomgripande förändring krävs att insatser för målgrupper i utanförskap ses som en social investering där initialkostnaden kan vara omfattande, men som också ger möjligheter till en avkastning/återbetalning/minskade kostnader under lång tid. För detta kan det krävas att:

- Prova nya former för att organisera, samverka och styra verksamheter utifrån en helhetssyn.
- Arbeta med ett långsiktigt perspektiv och anpassa styr-, budget- och uppföljningssystem, där möjligheter till investeringar och samverkan skapas.

¹ Föreningen NNS rapportserie 2015:1, Samhällsekonomiskt resultat av insatser inom samordningsförbunden. Perioden 2007 till 2014. Malmquist, Vikberg och Huldt

- Komplettera styrmodeller med samhällsekonomiska mål, beräkningar och analyser för att bredda perspektiven.
- Ta vara på lärandet och de strategiska, strukturella och organisatoriska värdena av ett projekt och implementera dessa i de reguljära verksamheterna.

Varför samhällsekonomisk analys?

Det samhällsekonomiska perspektivet beskriver hur en viss åtgärd, eller verksamhet, har påverkat samhället som helhet. Det lyfter även fram hur samhällets olika aktörer, inklusive de berörda individerna, påverkats med avseende på de ekonomiska effekter som är kopplade till åtgärden. På vilket sätt har t.ex. kommunen påverkats i förhållande till region, Arbetsförmedling och Försäkringskassa?

Den traditionella redovisningen, uppföljningen och utvärderingen av olika samhällsinsatser kommer oftast fram till att insatsen genomfört ett antal aktiviteter och att det oftast har skett inom ramen för beviljad budget. Ett långsiktigt samhällsekonomiskt perspektiv beskriver dessutom värdet av projektets eller verksamhetens långsiktiga nytta för samhället, inklusive de ekonomiska konsekvenserna för individen/deltagaren.

Genom att använda sig av samhällsekonomiska beräkningar kan ytterligare kunskap om projekt och insatser lyftas fram. Det bidrar till lärandet om vilka effekter som uppstår och hur dessa fördelar sig mellan samhällets aktörer. Mervärden kan identifieras så att det kan ske en fortsatt utveckling av metoder, samverkan och sist, men inte minst, underlätta en spridning av resultatet och beslut om fortsatta insatser. Det ger också möjlighet till att jämföra resultat från olika insatser, för att på så sätt öka effekten av de satsningar som genomförs med offentliga medel.

Nyttan med att redovisa samhällsekonomiska effekter

Genom att redovisa de samhällsekonomiska effekterna av en insats kan beslutsfattare få en mer komplett bild för att analysera resultat och effekter. Den traditionella kostnadsredovisningen kompletteras med information om vilka intäkter och vilken nytta som skapas genom satsningar på målgruppen för insatsen. Det bidrar till att:

- Se insatser inom den sociala sektorn som investeringar samt satsningar på välfärd och inte bara som kostnader.
- Underlätta för en aktör att tänka på helheten och se effekter, vilka i vanliga fall är dolda eftersom dessa poster inte syns i den egna redovisningen. På så sätt kan de aktörer som arbetar med insatserna undvika ”hemmablindhet” och suboptimering.
- Motivera initiala kostnader för en implementering med tanke på potentiella resultat av åtgärden = avkastning i form av ökad nytta/intäkter och minskade kostnader för samhället på längre sikt.

Beskrivning av typfall

I samråd med personal, vilka har en långvarig och gedigen kunskap om målgruppen och arbetsmetoder, har vi med stöd av deras professionella bedömningar identifierat ett antal typfall. Typfallen beskriver medlemmarnas livssituation innan de blir medlemmar i fontänhusen. Därefter beskrivs medlemmarnas livssituation efter att de varit medlemmar i tre år. Stegförflyttningen visar på ett sannolikt utfall av Fontänhusens verksamhet på kort och lång sikt och i vilken omfattning medlemmarna bedöms nå olika nivåer av utveckling med hjälp av det stöd som de får av sina respektive Hus.

Typfall Motala Fontänhus

Utgångsläge - året innan personen blir medlem

Året innan målgruppen blir medlem i Motala Fontänhus får de primärt sin försörjning genom Försäkringskassan. En mindre andel har försörjning via försörjningsstöd eller a-kassa. De allra flesta mår inte bra och behöver regelbundet stöd från vården, främst psykiatri men även inom Primärvården. En stor andel har haft boendestöd från kommunen och några har varit placerad på behandlingshem. Kontakten med polis och kriminalvård är begränsad.

Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem

Se ovan under avsnittet "Metod" vad som avses med efterläget. Målgruppen är densamma som tidigare, men har nu varit medlemmar i Huset tre år. Flera medlemmar har med hjälp Husets olika aktiviteter klarat av att göra stegförflyttningar mot arbete och studier och inte minst mot bättre mående. Utfallet kan delas upp i fyra stycken typfall/grupper; 1) Medlemmen går till arbete eller studier, 2) Medlemmen mår bättre, men kan inte arbeta, 3) Medlemmen är periodare, men de goda perioderna är längre och 4) Ingen större förändring.

Typfall 1: Medlemmen går vidare till arbete eller studier i någon form

Cirka 30 procent av medlemmarna bedöms delvis komma i arbete eller studier och kan därmed till viss del försörja sig via lön eller studiemedel. I genomsnitt klarar de av att arbeta med 65 procents tjänstgöringsgrad. Alla anställningar har någon typ av lönesubvention. Medlemmarna mår bättre, men har fortfarande behov av stöd från vården för att klara av att arbeta. Resursförbrukning bedöms ha minskat med 60 procent.

Typfall 2: Medlemmen mår bättre, men kan inte försörja sig genom arbete

Cirka 60 procent av den totala målgruppen bedöms må bättre men kan än så länge inte försörja sig genom arbete. De erhåller fortfarande sin primära försörjning genom Försäkringskassan men resursförbrukning bedöms ha minskat med 50 procent.

Typfall 3: Medlemmen är periodare, men de goda perioderna blir längre

Cirka fem procent av den totala målgruppen bedöms tillhöra denna grupp där några arbetar tidvis men som erhåller sin primära försörjning genom Försäkringskassan. Resursförbrukning bedöms ha minskat med tio procent.

Typfall 4: Ingen större förändring

Cirka fem procent av den totala målgruppen bedöms inte klara av att ta till sig stödet från Huset i sådan omfattning att det leder till någon tydlig stegförflyttning mot arbete och studier. Dessa personer försörjer sig fortfarande primärt genom Försäkringskassans försorg. De flesta bedöms dock må bättre även om deras resursförbrukning inte har minskat märkbart.

Typfall Göteborg Fontänhus

Utgångsläge - året innan personen blir medlem

Året innan målgruppen blir medlem i Göteborgs Fontänhus får de primärt sin försörjning genom Försäkringskassan, ca 80 procent uppbär antingen sjukersättning, sjukpenning eller aktivitetsersättning. Övriga har antingen försörjningsstöd, är försörjda av sin familj eller har ålderspension. Många bedöms inte må bra och behöver regelbundet stöd från vården, främst psykiatri men även inom Primärvården. En stor andel har haft boendestöd från kommunen och några har fått hjälp med skuldsanering. En relativt stor andel har haft kontakter med polis, rättsväsendet och kriminalvården.

Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem

Se ovan under avsnittet "Metod" vad som avses med efterläget. Målgruppen är densamma som tidigare, men har nu varit medlemmar i Huset tre år. Flera medlemmar har med hjälp Husets olika aktiviteter klarat av att göra stegförflyttningar mot arbete och studier och inte minst mot bättre mående. Utfallet kan delas upp i fem stycken typfall/grupper; 1) Medlemmen går till studier, 2) Medlemmen går till arbete, 3) Medlemmen mår bättre men klarar inte arbete eller studier, 4) Medlemmen tillhör gruppen Autism/ADHD och har stöd via LLS och 5) Medlemmen är äldre och har sjukersättning.

Typfall 1: Medlemmen går till studier

Cirka 20 procent av den totala målgruppen bedöms komma i studier. De allra flesta går till folkhögskola medan resten går till KomVux. Försörjningen sker fr a med hjälp av studiemedel medan några har aktivitetsersättning eller får hjälp av sin familj. Medlemmen mår bättre och resursförbrukning bedöms ha minskat med 50 procent.

Typfall 2: Medlemmen går ut i arbete

Cirka tio procent av den totala målgruppen bedöms gå vidare till subventionerat arbete. Hälften av dessa försörjer sig enbart på lön medan de övriga har kompletterande sjukersättning eller försörjningsstöd. Medlemmarna mår bättre och resursförbrukningen bedöms ha minskat med 50 procent.

Typfall 3: Medlemmen mår bättre men klarar inte arbete/studier, kan vara på väg mot arbete alt. arbetsträning

Cirka hälften av den totala målgruppen bedöms må bättre men är inte ännu redo att komma i arbetsträning eller söka ett arbete. De försörjer sig i princip på samma sätt som i föreläget. Dessa medlemmar mår dock betydligt bättre och resursförbrukningen bedöms ha minskat med 50 procent.

Typfall 4: Autism-grupp, ADHD m.m. (LLS)

Cirka tio procent av den totala målgruppen bedöms tillhöra denna grupp som mår bättre men som fortfarande är helt beroende av offentlig försörjning; sjukersättning och aktivitetsersättning. Gruppen mår dock något bättre och resursförbrukningen bedöms ha minskat med 20 procent.

Typfall 5: Äldre med sjukersättning

Denna grupp på ca 10 procent av målgruppen har ungefär samma situation som typfall 4, dvs är försörjda med sjukersättning. Individerna mår dock bättre och resursförbrukningen bedöms ha minskat med 20 procent.

Typfall Örebro Fontänhus

Utgångsläge - året innan individen blir medlem

Året innan målgruppen blir medlem i Örebro Fontänhus bedöms de primärt få sin försörjning genom Försäkringskassan, ca 70 procent uppbär antingen sjukersättning eller sjukpenning. En femtedel har försörjningsstöd, medan övriga tio procent antingen har ett subventionerat arbete eller är försörjda av familjen. Många mår inte bra och behöver regelbundet stöd från vården, främst psykiatri men även inom Primärvården. En stor andel har även haft boendestöd från kommunen. Cirka tio procent har haft kontakter med polis, rättsväsendet och kriminalvården, varav hälften relativt omfattande kriminalitet, inklusive rättegångar och vård inom rättspsykiatri.

Troligt läge tre år efter att individen har blivit medlem

Målgruppen är densamma som i före-läget, men har nu varit medlemmar i Huset tre år. Flera medlemmar har med hjälp Husets olika aktiviteter klarat av att göra stegförflyttningar mot arbete och studier och inte minst mot bättre mående. Utfallet kan delas upp i fyra stycken typfall/grupper; 1) Medlemmen går vidare till studier, 2) Medlemmen går

till arbete, 3) Medlemmen mår bättre, men ej klarar arbete/studier, 4) Medlemmen mår bättre, men är fortsatt beroende av vård – kroniker med kontinuerliga dippar

Typfall 1: Medlemmen går till studier

Cirka fem procent av den totala målgruppen bedöms komma i studier, varav drygt hälften går till högskola/universitet medan övriga till Komvux. Försörjningen sker fr a med hjälp av studiemedel medan några får hjälp av sin familj. Medlemmen mår bättre och resursförbrukning bedöms ha minskat med 70 procent.

Typfall 2: Medlemmen går ut i arbete

Detta typfall berör tio procent av medlemmarna, vilka bedöms klara av att arbeta med 80 procents tjänstgöringsgrad och 60 procent lönesubvention. Även här mår medlemmen bättre och resursförbrukning bedöms ha minskat med 75 procent.

Typfall 3: Medlemmen mår bättre men klarar inte arbete/studier, kan vara på väg mot arbete alt. arbetsträning, social återhämtning

70 procent av medlemmarna bedöms tillhöra denna grupp som i princip är försörjda på samma sätt som i före-läget. De mår bättre och resursförbrukning bedöms ha minskat med 35 procent.

Typfall 4: Medlemmen mår bättre, men är fortsatt beroende av vård – kroniker med kontinuerliga dippar

Till detta typfall tillhör 15 procent av medlemmarna, vilka bedöms försörja sig med hjälp av Försäkringskassan; sjukersättning och aktivitetsersättning. Medlemmarna i denna grupp mår något bättre och resursförbrukning bedöms ha minskat med 10 procent.

Samhällsekonomiskt resultat

Denna förstudie ska ses som en förberedande insats inför en eventuellt större och mer omfattande studie. Därmed är förstudien också att betrakta som metodsökande. Resultaten för de tre typfallen är inte helt jämförbara med varandra. Anledningen till detta är flerfaldig. För det första har förutsättningarna för kunskapsinsamlingen varit olika på de tre husen. För det andra har det varit en diskussion kring vilket antal medlemmar som ska ligga till grund för beräkningar av lönsamhet och återbetalningstid; ska husets totala antal medlemmar ligga till grund för beräkningarna eller är det mer relevant att antalet aktiva medlemmar som regelbundet besöker verksamheten som ska ligga till grund för beräkningarna? I denna förstudie tar vi inte ställning i denna fråga, utan visar istället på de båda alternativen. I en eventuell framtida, mer omfattande, studie är det viktigt att i dialog med uppdragsgivaren ta fram en enhetlig metod så att resultaten blir jämförbara mellan olika fontänhus.

Nedan redovisar vi resultaten från den samhällsekonomiska utvärderingen. Vi inleder med en beskrivning av viktiga begrepp.

Definition av viktiga nyckeltal

Med *potential* avses de outnyttjade intäkter och de kostnader som finns för deltagarna genom att de inte fullt ut försörjer sig själva och genom att de är i behov av stöd från olika samhällsaktörer. Potential beskrivs ibland även som deltagarnas/individernas utanförskapskostnad. Då deltagarna kommer i arbete och minskar sina behov av stöd frigörs delar av den ursprungliga potentialen vilket innebär att samhällets kostnader för deras utanförskap minskar. Om alla deltagare/individer kommer i heltidsarbete utan subventioner och ingen av deltagarna har kvar något behov av stöd har all potential frigjorts. Det innebär att minskad potential ska tolkas som att insatsen har gått i positiv riktning.

De *intäkter* som beskrivs består dels av värdet av den ökade produktionen genom arbete som individerna åstadkommer i EFTER-läget jämfört med FÖRE-läget, dels av värdet av den minskade resursförbrukning som är ett resultat av att individerna mår bättre och i större utsträckning klarar sig själva. Intäkterna är årligen återkommande så länge som individen klarar av att behålla den status som föreligger i EFTER-läget. Utvecklas individen ytterligare kommer intäkterna att öka och försämrans individens status kommer de framtida intäkterna att minska.

Insatskostnaden utgörs av Husets budget per medlem under tre år. Detta är en bedömning vi gjort efter de workshops vi genomfört tillsammans med personal från de tre skolorna. Det innebär att vi bedömt att det dröjer i genomsnitt tre år för en medlem att göra en märkbar stegförflyttning mot ett stabilare liv präglad av bättre mående, ökad egenförsörjning och ökat självförtroende.

Lönsamhet beskriver värdet som finns kvar efter att kostnaderna för insatsen har räknats bort, dvs. intäkter minus kostnader. Eftersom intäkterna är årligen återkommande medan insatskostnaden ses som en engångspost kan lönsamheten på kort sikt vara låg eller negativ, medan den på sikt kan skapa betydande värden i samhället. Ett alternativt sätt att beräkna lönsamheten är att ”skriva av” insatskostnaden under de antal år som insatsen bedöms ha effekt på deltagarnas beteende.

Återbetalningstid är den tid som det tar för samhället att få tillbaka de resurser som har satsats i respektive fontänhus, dvs. den tid det tar för att skapa intäkter som överstiger insatskostnaden.

Samhällsekonomiska intäkter

I tabellerna 1-3 nedan beskriver vi de intäkter som skapas genom att Fontänhusen i Motala, Göteborg och Örebro stöttar sina medlemmar i deras utveckling mot arbete och studier och – inte minst – mot ett liv där de mår bättre och i större utsträckning kan klara att leva ett självständigt liv.

Motala Fontänhus

Den samhällsekonomiska potentialen per medlem var i Före-läget ca 817 000 kr, varav resursförbrukningen utgjorde 232 000 kr. Resterande del består av förlorade intäkter på grund av att medlemmen inte arbetar. Denna målgrupp är i stort behov av stöd av olika samhällsfunktioner, vilket bekräftas att kostnaden för resursförbrukningen ligger betydligt över genomsnittet i de utvärderingar som Payoff har genomfört.

Som framgår av tabell 1 nedan var intäkten för samhället per medlem 157 000 kr vilket innebär att den kvarvarande potentialen utgör 660 000 kr (817 000 – 157 000). Anledningen till den positiva intäkten är att några medlemmar kommit i arbete men framför allt beroende på att medlemmarna mår bättre med hjälp av stödet från fontänhusen och att därför har resursförbrukningen minskat påtagligt i efterläget, den har minskat med cirka 50 procent.

Det är viktigt att framhålla att intäkten per deltagare/medlem är oavhängig av hur många medlemmar vi baserar vår kalkyl på, förutsatt att medlemmarna utvecklas på ett sådant positivt sätt som beskrivs ovan i typfallen. Däremot påverkas givetvis det totala intäktsbeloppet av antalet medlemmar som ingår.

Tabell 1. Intäkter på kort och medellång sikt för samhället, dess olika aktörer samt medlemmarna, Motala Fontänhus – baserat på 122 medlemmar.

	Kort sikt, ett år		Prognos, fem år
	Totalt	Per medlem	Totalt
Samhället	19,2 mkr	157 000 kr	96 mkr
Kommunen	1,6 mkr	13 000 kr	8 mkr
Regionen	9,7 mkr	80 000 kr	48,6 mkr
Staten, varav	6,2 mkr	51 000 kr	30,9 mkr
Arbetsförmedlingen	-3,9 mkr	-32 000 kr	-19,6 mkr
Försäkringskassan	4,9 mkr	40 000 kr	24,4 kr
Övrig stat	5,2 mkr	43 000 kr	26,1 mkr
Medlemmarna	1,4 mkr	12 000 kr	7,1 mkr

Kommunens intäkt är primärt kopplad till minskade kostnader för olika stödåtgärder, t ex boendestöd och behandlingshem men också till viss del till ökade skatteintäkter. Regionens ökade intäkter är kopplade till kraftigt minskade vårdbehov i efterläget och till viss del till ökade skatteintäkter. Statens intäkter beror på minskade kostnader för Försäkringskassan och ökade skatteintäkter. Däremot har Arbetsförmedlingens kostnader ökat pga. de lönebidrag som utgår i efterläget för de medlemmar som kommit i arbete. Medlemmarnas genomsnittliga disponibla inkomst efter skatt har ökat med 12 000 kr per år genom deras förbättrade livssituation och försörjning.

Göteborg Fontänhus

Den samhällsekonomiska potentialen per medlem var i Före-läget ca 1 094 000 kr, varav resursförbrukningen utgjorde 509 000 kr. Resterande del består av förlorade intäkter på grund av att medlemmen inte arbetar. Detta motsvarar 47 procent av den totala potentialen vilket är en andel som ligger högt över genomsnittet sett till alla de utvärderingarna Payoff genomfört. Den enskilt största orsaken till detta är att medlemmarna i Före-läget lever ett stökigt och kriminellt liv som skapar stora kostnader inom polis och rättsväsende.

Som framgår av tabell 2 nedan var intäkten för samhället 311 000 kr per medlem, vilket innebär att den kvarvarande potentialen utgör 783 000 kr (1 094 000 – 311 000)². Anledningen till den positiva intäkten är att några medlemmar kommit i arbete men framför allt beroende på att medlemmarna mår bättre och lever ett mer ordnat liv inom ramen för lagens rāmärken. Därför har resursförbrukningen minskat påtagligt i efterläget. Totalt har resursförbrukningen minskat med ca 60 procent.

² Intäkten per deltagare är oavhängig av hur många medlemmar vi baserar vår kalkyl på. Däremot påverkas givetvis det totala intäktsbeloppet av antalet medlemmar som ingår.

Tabell 2. Intäkter på kort och medellång sikt för samhället, dess olika aktörer samt medlemmarna, Göteborg Fontänhus – baserat på 350 medlemmar.

	Kort sikt, ett år		Prognos, fem år
	Totalt	Per deltagare	Totalt
Samhället	108,6 mkr	311 000 kr	543 mkr
Staden	12,7 mkr	36 000 kr	63,6 mkr
Regionen	35,3 mkr	101 000 kr	176,7 mkr
Staten, varav	62,3 mkr	178 000 kr	311,6 mkr
Arbetsförmedlingen	-2,4 mkr	-7 000 kr	-12 mkr
Försäkringskassan	8,2 mkr	24 000 kr	41,2 mkr
Övrig stat	56,5 mkr	161 000 kr	282 mkr
Medlemmarna	-2 mkr	-6 000 kr	-10 mkr

Kommunens intäkt är kopplad till minskade kostnader för olika stödåtgärder, t ex boendestöd men också till viss del till minskat försörjningsstöd och ökade skatteintäkter. Regionens ökade intäkter är kopplade till kraftigt minskade vårdbehov i efterläget och ökade skatteintäkter. Statens intäkter beror på minskade kostnader för polisen, rättsväsendet och kriminalvården men även beroende på att Försäkringskassans kostnader minskar samt ökade skatteintäkter. Arbetsförmedlingens kostnader har ökat pga. de lönebidrag som utgår i efterläget för de medlemmar som kommit i arbete. Medlemmarnas genomsnittliga disponibla inkomst efter skatt har minskat med 6 000 kr per år. Anledningen till detta är bland annat att vissa medlemmar gått till studier och då tappat inkomst från fr. a Försäkringskassan. För de som går till studier ingår bara studiebidraget i våra kalkyler eftersom låneandelen ska återbetalas.

Örebro Fontänhus

Den samhällsekonomiska potentialen per medlem var i Före-läget ca 721 000 kr, varav resursförbrukningen utgjorde 139 000 kr. Detta motsvarar 19 procent av den totala potentialen vilket är en andel som ligger över genomsnittet sett till alla de utvärderingarna Payoff genomfört. Resterande del består av förlorade intäkter på grund av att medlemmen inte arbetar. Den enskilt största orsaken till detta är att medlemmarna i Före-läget har relativt stort behov av stöd från psykiatrin, boendestöd samt polis och rättsväsende.

Som framgår av tabell 3 nedan var intäkten per medlem 49 000 kr vilket innebär att den kvarvarande potentialen utgör 672 000 kr (721 000 – 49 000). Anledningen till den positiva intäkten att några medlemmar kommit i arbete men också att medlemmarna mår bättre och i större utsträckning klara sig utan eller med mindre stöd från olika samhällsaktörer. Totalt har resursförbrukningen minskat i efterläget med nästan 30 procent.

Tabell 3. Intäkter på kort och medellång sikt för samhället, dess olika aktörer samt medlemmarna, Örebro Fontänhus – baserat på 450 medlemmar.

	Kort sikt, ett år		Prognos, fem år
	Totalt	Per medlem	Totalt
Samhället	22,3 mkr	49 000 kr	111 134 000 kr
Kommunen	3,2 mkr	7 000 kr	15 751 000 kr
Regionen	6,1 mkr	14 000 kr	30 535 000 kr
Staten, varav	10,5 mkr	23 000 kr	52 855 000 kr
Arbetsförmedlingen	-6,3 mkr	-14 000 kr	-31 298 000 kr
Försäkringskassan	3,8 mkr	8 000 kr	19 005 000 kr
Övrig stat	13 m kr	29 000 kr	65 149 000 kr
Medlemmarna	2,1 mkr	5 000 kr	10 315 000 kr

Kommunens intäkter är jämt fördelat mellan minskade kostnader för olika stödåtgärder, minskade kostnader för försörjningsstöd och ökade skatteintäkter. Regionens ökade intäkter är kopplade till minskade vårdbehov i kombination med ökade skatter i efterläget. Statens intäkter beror på minskade kostnader för polisen, rättsväsendet och kriminalvården samt ökade skatteintäkter. De ökade intäkterna beror även på att Försäkringskassans utbetalningar av olika ersättningar har minskat i efterläget. Arbetsförmedlingens kostnader har ökat pga. de lönebidrag som utgår i efterläget för de medlemmar som kommit i arbete. Medlemmarnas genomsnittliga disponibla inkomst efter skatt har ökat med 5 000 kr per år.

Lönsamhet

Lönsamheten beskriver i vilken omfattning intäkterna överstiger kostnaderna för insatsen. För Motala fontänhus har vi utgått från det totala antalet medlemmar 122 st. För Göteborgs fontänhus har vi utgått från antalet aktiva medlemmar, 350 medlemmar. För Örebro fontänhus har vi utgått från det totala antalet medlemmar, 450 medlemmar.

Motala Fontänhus

Lönsamhetskalkylerna för Motala Fontänhus baseras utifrån vårt resonemang ovan på ett treårigt perspektiv, dvs insatskostnaden utgör tre års budgetar. Med detta menas att det i genomsnitt behövs tre års medlemskap för att individen ska uppnå en stabil livssituation. Beräkningarna görs utifrån det totala antalet medlemmar, dvs. på 122 personer. Den genomsnittliga kostnaden per medlem blir då 77 400 kr. Lönsamheten redovisas enbart för de aktörer som är med och finansierar Huset.

Tabell 4. Lönsamhet på kort och medellång sikt samt återbetalningstid för samhället som helhet, Motala – 3 års budgetar, 122 medlemmar.

	Kort sikt	Medellång sikt	Per medlem, kort sikt	Payoff-tid, mån	Per medlem, medellång sikt
Samhället	9,8 mkr	86,5 mkr	80 000 kr	6	709 000 kr
Kommunen	0,9 mkr	7,3 mkr	8 000 kr	6	60 000 kr
Regionen	8,9 mkr	47,8 mkr	73 000 kr	2	392 000 kr
Staten	-1,4 mkr	23,3 mkr	-11 000 kr	15	191 000 kr

För samhället utgör lönsamheten per medlem 80 000 kr på kort sikt, ett år, medan den på fem års sikt, förutsatt att status efter ett år kvarstår under fem år, utgör drygt 700 000 kr per medlem. Återbetalningstiden är sex månader, vilket gäller även för kommunen. Anledningen till den korta återbetalningstiden är en kombination av att vissa personer kommer i arbete och att gruppen som sådan mår bättre och förbrukar mindre resurser. Dessa intäkter är så pass omfattande att insatskostnaden betalar tillbaka sig redan inom ett halvår. Regionens återbetalningstid är enbart två månader medan statens är 15 månader, dvs drygt ett år.

Göteborg Fontänhus

Kostnaden per medlem utgör 91 000 kr när lönsamhetsberäkningen baseras på tre års budgetar. Beräkningarna genomförts baserat på de 350 medlemmar som utgör ”kärntruppen” på Göteborgs Fontänhus. Lönsamheten redovisas enbart för de aktörer som är med och finansierar Huset.

Tabell 5. Lönsamhet på kort och medellång sikt samt återbetalningstid för samhället som helhet, Göteborg – 3 års budgetar och 350 medlemmar.

	Kort sikt	Medellång sikt	Per medlem, kort sikt	Payoff-tid, mån	Per medlem, medellång sikt
Samhället	76,7 mkr	511 mkr	219 000 kr	4	1,5 mkr
Kommunen	-2 mkr	49 mkr	-6 000 kr	14	140 000 kr
Staten	49,8 mkr	299 mkr	142 000 kr	3	854 000 kr

Som framgår av tabell 5 är lönsamheten på kort sikt 219 000 kr per medlem för samhället, med en återbetalningstid på fyra månader. Kommunens återbetalningstid är 14 månader medan statens är enbart tre månader. Den korta återbetalningstiden beror framför allt på kostnader för kriminalitet minskar betydligt, vilket framför allt ger staten en kort återbetalningstid. Men även kommunen får så stora intäkter i förhållande till kostnaderna för insatsen att återbetalningstiden bara är drygt ett år.

Örebro Fontänhus

Kostnaden per medlem utgör 58 000 kr när lönsamhetsberäkningen baseras på tre års budgetar. Beräkningarna görs utifrån det totala medlemskapet, dvs. på 450 personer. Lönsamheten redovisas enbart för de aktörer som är med och finansierar Huset.

Tabell 6. Lönsamhet på kort och medellång sikt samt återbetalningstid för samhället som helhet, Örebro – 3 års budgetar och 450 medlemmar.

	Kort sikt	Medellång sikt	Per medlem, kort sikt	Payoff-tid, mån	Per medlem, medellång sikt
Samhället	-3,9 mkr	85 mkr	-9 000 kr	15	189 000 kr
Kommunen	-11,3 mkr	1,3 mkr	-25 000 kr	56	3 000 kr
Regionen	3,2 mkr	27,6 mkr	7 000 kr	6	61 000 kr
Staten	2,1 mkr	44,4 mkr	5 000 kr	10	99 000 kr

Lönsamheten per medlem är på kort sikt negativ för samhället, men positiv med 189 000 kr på fem års sikt. Återbetalningstiden för samhället är 15 månader medan kommunens är 56 månader. En viktig anledning är till den relativt långa återbetalningstiden för kommunen är att kommunen står för en stor andel av finansieringen av Huset samtidigt som det framför allt är regionen och staten som får intäkter på grund av medlemmarnas utveckling mot ett bättre mående och ett mer självständigt liv. Regionen har den kortaste återbetalningstiden med sex månader. Även staten har en återbetalningstid som underskrider ett år, i det här fallet tio månader.

Analys och sammanfattning

Intäkter

Intäkten för *samhället* utslaget per medlem varierar mellan 310 000 kr för Göteborg, och 49 000 kr för Örebro, medan Motala hamnar mitt emellan med 157 000 kr. Det innebär att oavsett om vi räknar i kronor eller andelar av den initiala kostnaden så har Göteborg nått den högsta intäkten (räknat per medlem) för samhället. Den primära anledningen till detta är att Göteborgs medlemmar har mycket höga kostnader för resursförbrukning i föreläget och att deras minskning av resursförbrukning i efterläget är störst. Störst andel som kommit i arbete är har däremot Motala.

Ser vi på intäkten per medlem för *kommunen/staden* så toppar Göteborg även här med 36 000 kr med Motala på andra plats med 13 000 kr och sedan Örebro med 7 000 kr. Förklaringen beror till största delen av att medlemmarna i Göteborg är relativt kostsamma för staden och dessa kostnader minskar när medlemmarna mår bättre.

För *regionen* varierar intäkten per medlem mellan som mest 101 000 kr för Göteborg och som lägst 14 000 kr för Örebro medan Motala har 80 000 kr. Detta indikerar generellt att målgruppen för fontänhusen förbrukar stora mängder vårdresurser när de mår dåligt, men att med rätt stöd från fontänhusen så kan de må bättre och klara sig med väsentligt mindre stöd från vården.

Statens intäkt per medlem är högst för Göteborg med 178 000 kr med Motala på andra plats med 51 000 kr och Örebro som lägst med 23 000 kr. Generellt är statens skatteintäkter relativt små, eftersom få av medlemmarna hos de tre fontänhusen kommer i arbete. Däremot får staten höga intäkter från medlemmarna i Göteborg, eftersom de kraftigt minskar sitt behov av ingripande från polis och rättsväsende.

Medlemmarnas disponibla inkomst har i genomsnitt ökat mest i Motala med 12 000 kr. I Örebro har de ökat med 5 000 kr medan de i Göteborg minskat med -6 000 kr. Skillnaderna beror till största delen på andelen av medlemmarna som kommer i arbete. Att medlemmarna i Göteborg får en minskad disponibel inkomst beror till största delen på att dom gör stegförflyttningar mot studier och därmed blir berättigade till studiemedel. Vi räknar här enbart med bidragsdelen, eftersom lånedelen ska betalas tillbaka.

Lönsamhet

Utifrån de förutsättningar som lönsamheten är beräknad har Göteborg den högsta lönsamheten per medlem på kort sikt för *samhället* med 219 000 kr. Motsvarande siffra för Motala är 80 000 kr och för Örebro -9 000 kr. Återbetalningstiden för de tre är fyra månader, sex månader respektive 15 månader. Orsakerna till skillnaderna är främst skillnaderna i intäkter, vilka är redovisade ovan. Det finns dock även skillnader i kostnaderna per medlem mellan de tre fontänhusen där Göteborg har den högsta kostnaden

och Motala har den lägsta kostnaden per medlem och år. Observera dock att underlagen för kostnadsberäkningarna inte är direkt jämförbara mellan de tre fontänhusen.

Vad gäller lönsamheten för *kommunerna* är den högst för Motala med 8 000 kr utslaget per medlem. Både för Örebro och Göteborg är lönsamheten negativ på kort sikt, med **- 25 000 kr** respektive **-6 000 kr**. En viktig anledning till detta är att kommunen står för mer än hälften av finansieringen medan motsvarande andel för Motala är under tio procent enligt de underlag som vi har fått ta del av.

Regionens högsta lönsamhet uppvisar fontänhuset i Göteborg med 101 000 kr. Detta är lika med intäkten eftersom regionen inte är med och finansierar verksamheten på Göteborgs Fontänhus. Motala uppvisar en lönsamhet på 73 000 kr per medlem för regionen medan lönsamheten för regionen i Örebro är 7 000 kr per medlem. På dessa båda Hus står regionen för under 15 procent av finansieringen, med en något högre andel i Örebro.

Staten som är med som finansiär på alla tre Husen har sin särklassigt högsta lönsamhet per medlem i Göteborg medan den är 5 000 kr i Örebro och **-11 000 kr** i Motala. Anledningen till de röda siffrorna i Motala är en kombination av att staten står för en relativt stor andel av finansieringen och att Arbetsförmedlingen har ökade kostnader i efterlägget kopplade till lönesubventioner för de medlemmar som kommit i arbete. Det betyder att i Göteborg har fontänhuset i stor utsträckning lyckats minska medlemmarnas kontakt med polis och kriminalvård medan i Motala har fontänhuset lyckats stödja flera medlemmar till arbete med lönesubvention.

Avslutningsvis

Avslutningsvis vill Payoff poängtera att denna rapport är en förstudie med uppskattade grundvärden, vilka baserade på personalens bedömning och övergripande verksamhetsstatistik. Till viss del skiljer sig även underlagen för beräkningarna mellan de tre fontänhusen. Men förstudien visar ändå i vilken omfattning fontänhusen kan vara med och bidra till att deras medlemmar får ett bättre liv och därigenom skapar samhällsekonomiska resultat och effekter.

Vi vill lyfta fram att orsaken till de varierande resultaten för de tre fontänhusen är delvis beror på att medlemsgrupperna ser olika ut på de olika orterna. Det finns även skillnader i de tre fontänhusens kunskap om medlemmarnas livssituation i form av stöd från olika samhällsaktörer. Trots detta visar denna analys att Fontänhusen med stor sannolikhet skapar stora intäkter för samhället totalt. På aktörsnivå är de stora vinnarna regionerna och staten.

Att gå vidare

För oss som utvärderare vore det mycket intressant om denna förstudieanalys kunde följas upp med en utvärdering som bygger på en enhetlig metod med verkliga individdata hämtade från Fontänhus som finns runt om i vårt land. Då skulle de ”professionella

bedömningar”, vilka ligger till grund för denna utvärdering, kunna verifieras via underlag från faktiska medlemmar.

I korthet skulle en sådan utvärdering kunna genomföras på följande sätt;

1. Bland fontänhusen i Sverige görs ett slumpvis urval baserat på olika kriterier (storlek, geografisk spridning etc.). En totalstudie är naturligtvis möjlig att göra, men blir i så fall mer omfattande och kostsammare.
2. Från de utvalda Fontänhusen slumpas ett antal medlemmar ut. Populationen för urvalet bör i så fall bestå av individer som varit medlemmar i minst tre år, för att insatsen ska kunna utvärderas i närtid. Alternativet är att populationen för urvalet omfattar samtliga medlemmar, men då behöver alla i urvalet följas fram till den tidpunkt där de varit medlemmar minst tre år för att förutsättningarna ska vara likvärdiga.
3. De utvalda medlemmarnas före-läge kartläggs i relevanta variabler (kön, ålder, mående, försörjning, resursförbrukning etc.). Detta görs förslagsvis som en kartläggning av individens försörjning och behov av stöd. Här är det viktigt att lägga resurser på att säkerställa att den data som samlas in är likvärdig från alla deltagande fontänhus.
4. Efter-läget följs upp på liknande sätt som Före-läget när medlemmen varit medlem minst tre år.
5. För beräkningar av lönsamhet och återbetalningstid är det viktigt att, i samråd med uppdragsgivaren, besluta under vilka förutsättningar insatskostnaderna för respektive fontänhus tas fram. Att insatskostnaderna tas fram under likvärdiga förutsättningar säkerställer möjligheterna till jämförande analyser av de beräknade resultaten.

Om en utvärdering skulle genomföras enligt förutsättningarna ovan skulle vi med god kvalitet kunna beräkna den faktiska nytta som Fontänhusens verksamhet skapar runt om i landet genom att stödja sina medlemmar mot ett bättre mående. Vi skulle då kunna bygga vidare på kunskapen från denna förstudie av Fontänhusens i Motala, Göteborg och Örebro för att med ett robust underlag visa på vilka motsvarande värden som skapas på nationell nivå.

Göteborg och Östersund 2020-06-22

Jonas Huldt och Claes Malmquist, Payoff AB